

ИЗБЕГАВАЊЕ РИЗИКА У РАТУ

У тактици се углавном рачуна са елементима који се не могу апсолутно тачно одредити и чији се утицаји на ситуацију непрекидно мењају. Зато ће прорачуни и закључци бити утолико реалнији, уколико су проценом ситуације правилније и свестраније обухваћени основни објективни чиниоци од којих она зависи, а утолико ће и изненађења бити ређа. Процена ситуације у пракси одражава субјективно гледање команданта и штаба који цене вредност појединих чинилаца и њихов утицај, тако да она може бити само релативно тачна. Према томе, закључци и прорачуни не могу обухватити све могуће случајеве, јер ће увек бити елемената на које се није рачунало и који могу бити скопчани са извесним ризиком и утицати на исход боја. У историји ратова те појаве називане су узрочницима „ратне среће“, а у тактици су познате као елеменат „случај“.

Убудуће ће, изгледа, бити могућа чешћа изненађења великих размера, јер ће се дејства савремених јединица, опремљених новом техником и наоружањем, пре свега нуклеарним, разликовати од досадашњих, тим пре што ће бити у стању да моментано изазову крупне промене ситуације. Услед дејства тактичког атомског оружја свака ће операција носити извештан ризик, који ће бити друкчијег карактера од онога који је произлазио из досадашњих изненађења.

До појаве нуклеарног оружја могли су се правилном проценом ситуације и одговарајућим прорачунима обухватати решавајући чиниоци ситуације. Штетне последице изненађења су се готово увек могле отклонити ангажовањем резерви. Међутим, оне ће убудуће моћи да затворе само настале пукотине у борбеном поретку више тактичке јединице, док ће ниже јединице бити или делом или целе неутралисане. Према томе, ангажовањем резерви на стари начин не може се отклонити утицај штетних последица атомске експлозије на исход боја. У томе је и измењен ризик у новим условима, јер се само дејством једног атомског пројектила може променити однос снага на решавајућем месту и у одлучујућем моменту. Сем тога, више се не могу изменом стројева јединице избећи крупнији једновремени губици, као што су се досада погодним еволуционим поретком могли избећи велики губици од артиљериске ватре. Величина растреситости јединица условљена је захтевом за благовременом концентрацијом снага за дејство, која се не би могла обезбедити ако бисмо

желели да постигнемо сличну сигурност као раније. Према томе, остаје у првом реду захтев да се дејствује борбеним поретком који обезбеђује извршење задатка, тако да се мора рачунати са губицима у захвату пречника дејства атомске експлозије.

Засада је у свим војскама, изгледа, усвојена растреситост борбеног поретка која обезбеђује да од једног тактичког атомског пројектила средње јачине (20 кт) не могу настрадати веће формације од батаљона — дивизиона. Овим је у тактици усвојена једна одређена мера ризика, која се у литератури већ одомаћила и која се при процени ситуације и планирању сматра дозвољеном. Међутим, чињеница је да ће извршење задатка некад захтевати концентрацију већих снага од батаљона — дивизиона на простору који може бити захваћен пречником дејства једне атомске експлозије. Наравно, овде се мисли на концентрације које се предвиђају, а не на оне које настају стицајем околности или које би настале због субјективних грешака извршиоца (ове последње се не смеју ни допустити). То значи да ризик некада може бити и већи и да ће његова величина зависити од начина на који су помирена ова два супротна захтева: сигурност трупа — која изискује растресити борбени поредак, и извршење задатка — које захтева веће нагомилавање снага и средстава. А пошто извршење задатка има предност над захтевом за сигурношћу, очигледно је да ће и већи ризик од дозвољеног бити оправдан ако од тога зависи извршење задатка и ако се на други начин не може избећи. На пример, ризик од нагомилавања трупа мора се толерисати ако би исход боја зависио од силине удара или противудара на одређеној тачки, који се не могу постићи растреситим борбеним поретком. Према томе, ризик се може приближно предвиђати, те се предузимањем целисходних мера могу умањити његове последице.

Руковођење и планирање

Када се ради о већим концентрацијама снага и средстава (које су самим тим скопчане са већим ризиком) од којих зависи судбина боја, онда командант треба лично да изврши избор времена за дејство (дању или ноћу) и да одреди начин на који ће се задатак извршити. Исто тако, због великог ефекта дејства атомског пројектила неопходно је да командант лично доноси одлуку о његовој употреби или о стварању групације која би претстављала рентабилан атомски циљ за непријатеља. Иако ће то бити отежано због рашчлањености јединица на великом простору и повећаног темпа динамике боја, ипак би нецелисходна одлука нижих команданата могла тренутно изазвати велике губитке који би онемогућили успешно извршење задатка вишој јединици и спречили је да на време изврши поуну чак и кад располаже одговарајућим снагама. Ако би, на пример, командант тактичке борбене групе одлучио да уведе у пробој или противнапад целу групу, онда би се њеним тренутним неутралисањем или уништењем могло довести у питање извршење задатка дивизије у целини, јер она не

би била у стању да уништена групу одмах замени новим снагама. Слично би се могло догодити и кад би такву одлуку донео и командант дивизије ако командант корпуса не би предвидео тај ризик, јер би његово планирање на овај начин било поремећено, а тиме би и исход боја био доведен у питање. Зато се, и поред тешкоћа у командовању растреситом масом на флуидном бојном пољу, мора обезбедити доношење правилне одлуке нижих команданата на тај начин што би у томе учествовао и виши командант, јер уобичајено слање одлуке на одобрење не би било у складу са брзим развојем динамике боја у савременим условима.

Пошто се сада проблем веза између рашчлањених јединица поставља оштрије него раније, очигледно је да и иницијатива нижих старешина добија већи значај. Међутим, због веће растреситости и веома брзог мењања ситуације, неопходно је да јединице познају не само своју улогу у склопу борбеног поретка више јединице него и намере претпостављеног команданта у тој ситуацији (јер само упознавање са задатком у припремном периоду и јединство мисли не би било довољно за обезбеђење слободе акције). А обавештавање јединица о њиховој улози у извршењу задатка претпостављене команде може се обезбедити за извесно време унапред ако им се буду достављала кратка наређења за рад која ниуколико не би спутавала иницијативу нижих старешина. Тиме би се обезбедила и слобода акције и доношење правилне одлуке у складу са потребама целине. На пример, ако би ситуација на фронту једне мотомеханизоване тактичке групе била повољна за извршење продора ради развијања успеха у дубини, могло би се десити — ако се посматра ситуација на фронту целе јединице — да би извршење тог продора било нецелисходно зато што би група била лако окружена или уништена због свог изолованог ангажовања. Зато из наређења претпостављене команде (која би имала карактер кратких упутстава за рад, без детаља који би везивали руке потчињеним) треба да се види ситуација пред фронтом целе јединице, и то не само на основу извештаја потчињених команданата него и на основу личног увида претпостављеног штаба коме стоје на расположењу сва средства за извиђање (радар, авијација, извештаји свих јединица и суседа, итд.). Овакав начин руковођења нарочито одговара мотомеханизованим тактичким борбеним групама, док би се уобичајени ранији начин одобравања одлука могао применити само у случајевима када се ситуација спорије мења него што траје процес доношења, достављања и одобрења одлуке. По нашем мишљењу то ће бити много ређи случај, зато што употреба атомског оружја може брзо довести до битне измене ситуације, која захтева предузимање хитних мера.¹⁾

Ако би на неком правцу од одлуке команданта тактичке групе могао зависити успех или неуспех свих снага на томе правцу, онда

¹⁾ Код неких војски уведена су командна кола са инсталираним уређајима са екранима за праћење рада својих јединица и тока боја. На основу тога се издају кратка наређења путем радио-сигнала по уговореној табlici.

у доношењу одлуке (којом се излажу ризику евентуалног уништења и веће снаге од батаљона — дивизиона) треба да учествује и командант свих снага на томе правцу. Несигурност радио-средстава (као основног средства везе за командовање рашчлањеним јединицама на великом простору) не би смела бити разлог да се од овога отступи. Јер, ако се предузму и све остале мере (вишеструке везе, коришћење резервних средстава, примена сигналних средстава, радара, авиона, итд.), може се обезбедити задовољавајућа веза за доношење правилних одлука бар при преломним ситуацијама којих нема много у једном боју.

Брзе промене ситуације знатно ће отежавати координирање дејстава свих родова и видова на већем пространству и усложити организацију садејства. Стога савремено руковођење бојем захтева темељно *планирање* дејстава и основних компонената садејства, али не и детаљно планирање рада свих јединица, јер се при садањем темпу развоја операција такво планирање не може применити. Дакле, и поред увећаног значаја планирања, које и иначе има за циљ избегавање ризика или његово свођење на најмању меру, измењени услови захтевају убрзање рада и упрошћавање досадањег начина планирања. Зато многобројна и детаљна документа треба да уступе место кратким и једноставним, писменим или усменим наређењима и упутствима. То захтева много већи умни напор претпостављеног штаба и његово веће ангажовање у контроли и помоћи, да би се отклониле евентуалне битне грешке, и преношење на извршиоце већег дела онога што је раније планирано у вишем штабу. Зато се и већи део послова који су раније обављани у припремном периоду мора обављати током динамике, према конкретној ситуацији која се брзо мења. Према томе, планирањем треба обезбедити да се ризикује што мање и да сваки ризик, па и онај дозвољени, буде контролисан.

Избор начина дејства

Ризик се може избећи или свести на најмању меру избором погодног начина дејства, који у првом реду зависи од односа у модерно наоружању и техници, а посебно у атомском оружју. Ако је овај однос приближно једнак, начин дејства није одлучујући за успех, али ако је једна страна у овом погледу знатно слабија (или уопште нема атомског оружја), он може бити пресудан.

У даљем разматрању узећемо случај да једна страна располаже модерним наоружањем и техником (и атомским оружјем), а друга да има класично наоружање и сасвим мали број јединица модерно опремљених (без атомског оружја). Очигледно је да се ова друга страна може само за релативно кратко време супротставити модерно опремљеном нападачу, док би напад само класичним оружјем на браниоца који располаже атомским оружјем претстављао велики ризик и давао слабе изгледе на успех. Зато слабија страна мора тражити решење у избору таквог начина дејства који би спре-

чавао противника да искористи своје предности. Један од начина за постизање овога био би да му се наметне борба у измешаним борбеним порецима, нарочито дејством у току ноћи, јер противник тада може само изузетно користити атомско оружје и ефекат његовог дејства. Сада се поставља питање какви треба да буду борбени пореци, у узетом примеру, у појединим тактичким радњама.

Борбени поредак у нападу. Видели смо да недовољно опремљен нападач не може успешно нападати дању браниоца који располаже атомским оружјем, нити му дању може подићи а да се не изложи највећем ризику. Он ће зато бити принуђен да снаге (предвиђене за напад) привуче у току ноћи да би до сванућа обезбедио дејство у измешаном борбеном поретку. У том случају напад се у току дана може потхрањивати из дубине само мотомеханизованим јединицама, а ако их уопште нема, или их има недовољно, онда се за ову сврху морају оформити привремене тактичке групе са тенковима и самохоткама (којих такође има у ограниченим количинама). Овим групама нападач може изражавати тежиште напада у најпогодније време и на најцелисходнијем месту. Али, он то не би обезбедио ако би унапред привукао све своје снаге у зону контакта са браниоцем (што се може учинити само из нужде, при крајње неповољном односу у модерним средствима). Један део снага, које су под заштитом ноћи подишле, треба да се инфилтрира, други да ступи у фронталну борбу да би омогућио ову инфилтрацију, а већи део да заузме борбени поредак у коме ће у свануће прећи у напад. И поред увећаних међупростора, инфилтрација каквих снага не може се извести неопажено, већ ће се најчешће морати вршити под ноћном борбом, чак и већих размера, што ће овом дејству у суштини дати обележје сукцесивног напада. По нашем мишљењу, треба у ову сврху ангажовати и до $\frac{1}{2}$ првенствено пешадиских снага, с тим да овако инфилтриране снаге продиру до дубине ближег задатка јединица које их упућују.²⁾ Инфилтрирани делови дејствовали би по плану ових јединица, док би претпостављена команда регулисала само оно што је потребно да ноћу не дође до међусобне борбе, а по потреби и ноћну артиљериску припрему на поједине тачке које до сванућа треба освојити ради развијања даљег успешног дејства. Напад би достигао своју кулминацију у само свануће, после кратке и снажне артиљериске припреме која се мора завршити до почетка свитања, када све јединице пођу на јуриш. Резерве, које су у борбеном поретку (слабо покретљиве и заморене), употребиле би се у моментима колебања и за експлоатацију успеха. Уколико се располаже мотомеханизованим резервама које долазе из дубине, оне ће бити у стању да наставе дејство оштрим темпом који је наметнут непријатељу у почетку напада. Зато јединицама у првом случају треба поставити плићи, а у другом дубљи задатак.

²⁾ Тактичка борбена група (пешадиски пук) могла би да инфилтрира до једног ојачаног батаљона, а дивизија једну тактичку борбену групу.

Као што се види, низ једновремених борби на читавом појасу непријатељске одбране чини једну целину. Дубина на којој ће се ове борбе водити зависиће, поред осталог, и од изломљености и испрекиданости непријатељског фронта. А од те дубине зависиће и јачина снага које ће бити ангажоване у борбама и које ће, на тај начин, бити мање-више заштићене од дејства атомског оружја. Поред великог значаја оваквог начина дејства у опсегу тактике, он и у оперативном погледу пружа повољне могућности (у вези са дејства инфилтрираних снага на простору око задње ивице тактичке дубине) за експлоатацију успеха постигнутог борбом у мешавини у појасу ближе линији фронта.

Дубље инфилтрације и партизанска дејства примењивали би се као и досада, с тим што би се упућивале и специјалне групе за проналажење и уништавање браниоцевог атомског оружја. У детаље планирања и извођења осталих дејстава (арт. припрему, ПТО и сл.) нећемо се упуштати, јер нам је циљ да укажемо само на начин на који се може избећи ризик од дејства непријатељских атомских пројектила.

Борбени поредак у одбрани. Услед могућности доследног организовања отпорних тачака, на погодним растојањима и отстојањима, као и могућности укопавања до пуног профила, које може осетно смањити губитке од атомских експлозија, бранилац ће обично бити мање изложен ризику него нападач. Па ипак, уништење појединих отпорних тачака (иако их поседају снаге величине до батаљона) може имати, по месту и времену, већег значаја за успех одбране него што има губитак једног батаљона у границама дозвољеног ризика. Зато, да би се смањио ризик који из тога произилази, треба и начин вођења одбране модифицирати.

Ноћу и по густој магли требало би посетити међупросторе отпорних тачака и тиме смањити могућности за извршење инфилтрације нападача. Међутим, мало је вероватно да ће нападач, надмоћан у савременом наоружању и техници, вршити ноћни напад, већ се пре може очекивати да ће у току ноћи подићи предњем крају јачим снагама, тако да сутрадан може уследити атомски удар у дубину, или може — ако се већ налази у додиру са браниоцем — под зазором извиђачких делова у току ноћи извући своје снаге на 3—4 км да би сутрадан извршио атомски удар по предњем крају — првом положају браниоца. У првом случају браниочеви истурени обезбеђујући делови у претпољу треба да спречавају подилажење непријатеља, а мање, специјалне групе да се инфилтрирају у распоред нападача са циљем откривања и неутралисања његовог атомског оружја. У другом случају било би најбоље да се цео борбени поредак браниоца креће за нападачевим деловима који се извлаче и да са њима одржава контакт, с тим да се при томе обезбеди прихват и повлачење на линију отсудне одбране. Покушај нападача да на леђима браниоца изиђе на положај треба спречити остављањем јачих делова (за чију ликвидацију нападач мора употребити јаке снаге) као и испадима делова који се повлаче на линију отсудне одбране. Тако нападач, због безбедности својих снага (које нападају изломљеним фронтом),

неће моћи да употреби атомско оружје. С друге стране, бранилац, који је у додиру са нападачем, може извршити јачи противудар и спречити његово повлачење, избегавајући на тај начин штетне последице које би напуштање положаја и кретање за нападачем могло имати за одбрану у целини.

Док се ризик од употребе атомског оружја за трупе које су у додиру са непријатељем у оба наведена случаја може избећи, дотле се он при нападу дању пре хватања додира, уз подршку атомског оружја, може само смањити тражењем отсудног решења на другом појасу. У овом случају одбрана би се протезала од предњег краја до другог појаса. Она би се састојала из одбране низа неправилно распоређених отпорних тачака подешених и за кружну одбрану, које не би претстављале рентабилне атомске циљеве тако да би нападач био принуђен да их неутралише класичним оружјем. То би га за дуже време задржало, или би долазило до борбе у мешавини ако би само један део тих тачака неутралисао, а други окруживао. На тај начин, док та просторија не би била слободна за пролаз његових тактичких борбених група, мало је вероватно да ће нападач вршити атомске ударе по другом појасу, где су браниочеве јединице растурене и укопане и где не може несметано прићи у циљу експлоатације ефекта тога дејства.

Неизбежан ризик

И поред свих предузетих мера, у току боја ће се јављати и такве ситуације у којима се ризик за један део снага не може избећи. А колике ће те снаге бити, зависиће од конкретне ситуације. Указаћемо на неке моменте у којима ће ризик бити неизбежан.

У *нападу*. Величина ризика зависиће од тога како су јединице наоружане и опремљене, какав је однос у атомском оружју, да ли се напад изводи дању или ноћу и сл. Ако нападач располаже атомским оружјем и повољним односом у погледу осталог наоружања, он може нападати и дању. У том случају његове снаге могу бити изложене ризику (тј. браниочевим атомским пројектиlima) у времену подилажења, пре него што уђу у зону у којој, због безбедности својих јединица, бранилац не сме употребити атомско оружје. А ту зону може користити само део нападачевих снага, тако да остале снаге ван те зоне при подилажењу не би избегле опасност од дејства атомским пројектилом. Да би се ризик што више смањио, најбоље је да пешадиске тактичке борбене групе подилазе ноћу, а мотомеханизоване групе (као други ешелони) дању у растреситом поретку и што брже. Али, ако би у току борбе наступила потреба да се брзим убацавањем тактичких група на тежиште борбе преокрене ситуација у своју корист, онда се мора преузети ризик од евентуалног атомског удара. Тај ризик је нарочито неизбежан у моментима кад ове групе буду пролазиле кроз отсек пробоја у мање растреситом поретку (условљеном ширином отсека пробоја, потребном брзином кретања и захтевом за

силином удара). При томе је ризик већи за пешадиске борбене групе (јер се оне не могу брзо растурити због релативне спорости кретања), нарочито онда кад нападач врши атомски удар у дубину браниоачеве одбране. Међутим, ако атомски удар врши по предњем крају браниоачеве одбране, онда ће се јединице које се повлаче на границу зоне сигурности излагати већем ризику (јер ће се повећавати густина концентрисаних снага, нарочито у вези са распоредом артиљерије).

Када нападач, због неповољног односа у наоружању и техници, напада у свануће или ноћу, ризику ће се изложити релативно мале снаге, јер ће њихов највећи део, који се налази у контакту са непријатељем, углавном у свануће бити у захвату браниоачеве зоне сигурности. Но, и поред тога, резерве и други ешелони ће у току борбе морати да заостану да би заузеле своја места у борбеном поретку, тако да ће приликом њиховог увођења у борбу наступити моменти ризика о којима смо раније говорили. Ако би се напад потхрањивао мотомеханизованим снагама из дубине (оним привремено формираним из постојећих формација), онда се и оне излажу ризику, само мањем него пешадиске снаге, јер ће бити у стању да за релативно кратко време заузму растресит борбени поредак.

Уколико је слабији у модерном наоружању, а поготову ако не располаже атомским оружјем, нападач ће све више осећати потребу за снажном ватреном подршком. А потребна густина артиљериске ватре може се обезбедити само маневром класичне артиљерије покретом (јер је услед увећане ширине фронта и растреситог распореда артиљерије, према захтевима заштите од атомских пројектила, због ограниченог домета, смањена и могућност маневра артиљериском ватром). Међутим, маневар покретом (у циљу стварања веће густине ватре) доводи до јаче концентрације и гушћег распореда артиљериских јединица, а тиме и до већег ризика. Да би се овај ризик смањено, треба смањити густину артиљериске ватре на једном делу фронта пробоја на рачун повећања густине на клиновима пробоја на том отсеку, што се може остварити маневром артиљериском ватром са суседних отсека. Но, ако такав маневар није могућ, због ограниченог домета артиљерије којом се располаже, мораће се концентрисати потребна количина артиљерије, па и по цену ризика. Да би се у овом случају смањили губици, артиљерију треба што боље укопати и добро маскирати, настојећи да што касније изађе на ватрене положаје (ВП) и да се на њима задржи само најнужније време.

Техничке припреме, ако су правилно изведене, омогућавају да се под заштитом ноћи артиљерија изведе на ВП и изврши артиљериска припрема са таквим прорачуном да се заврши у свануће и да се одмах изврши њено деконцентравање.

У одбрани су групе изложене сталном ризику који произилази из мање динамичности борбеног поретка и његове рапчлањености до дозвољених граница. Но, ипак треба истаћи неке посебне моменте у којима се ризик мора толерисати, па иако је већи од тога.

У случају кад нападач планира употребу атомског пројектила на првом појасу (ако је отсудност одбране на предњем крају), онда

ће изложеност снага на другом појасу и у дубини остати у границама допуштеног ризика. То исто важи и за снаге које се налазе на првом положају ван граница зоне сигурности. Да би се ризик за њих смањено и отклониле веће последице од евентуалног атомског удара, треба снаге на положају добро укопати и маскирати, а сем тога предузети и посебне мере, као на пример, убацавање нових тактичких група за извршење противудара, ако се распоредом отпорних тачака није могла обезбедити непрекидност и повезаност фронта. Али, да би се стигло пре непријатеља на границу површине неутралисане атомским дејством, подилажење се не може вршити у рашчлањеном поретку, који пружа задовољавајућу сигурност, већ ће се морати ризиковати, и то више при подилажењу пешадиских тактичких група а мање код мотомеханизованих (из раније наведених узрока). До сличног ризика ће доћи и при увођењу других ешелона, резерви и осталих снага у току борбе, нарочито при противнападима и ангажовању јачих противтенковских резерви.

*

На основу предњег разматрања може се закључити да при употреби атомског оружја не постоји начин којим би се апсолутно сигурно могла избећи опасност од дејства атомског пројектила, од великих губитака или неутралисања. Опасност се може само умањити постројавањем борбеног поретка који ће противнику пружити што мање погодних атомских циљева. Полазећи од тога да се при рашчлањавању не може ићи даље од батаљона — дивизиона, јер би се у противном довело у питање извршење задатка, ове јединице се излажу непрекидном ризику са којим се при планирању и руковођењу бојем мора рачунати. Ризик којем се излажу јединице биће мањи код мотомеханизованих и осталих модерно наоружаних и опремљених формација него код пешадиских снага опремљених на стари начин.

Целисходним избором начина дејства и слабија страна може парализати непријатељску надмоћност и обезбедити извршење задатка, чак и онда када не располаже атомским оружјем. Правилно коришћење ноћи може много допринети смањењу и избегавању ризика при извођењу борбених дејстава у модерном рату.